

Strategické partnerství EU – ČLR Příležitost, skutečnost a eufemismus

RUDOLF FÜRST

The EU–China Strategic Partnership: Opportunity, Reality, and Euphemism

Abstract: Relationship between European Union and The People’s Republic of China declared in 2003 as the “strategic partnership” attracts attention as a new and remarkable phenomenon within post-bipolar international framework. This article reviews essentials and motives of both partners’ mutual and deepening relations by pointing at their growing economic interdependence, upgrading political relations, and further developing their cultural, science and technology, academic, environmental etc. cooperation.

However, while critically analysing EU–China basic agenda of the strategic partnership and its real outcomes, this article points at poor Chinese human rights record, persistence of EU arms embargo, mutual trade disputes, Chinese failure at obtaining the EU’s Market Economy Status, as well as insufficient intellectual property and trade mark protection in China. This study concludes with finding an attaining the real EU–China strategic partnership questionable, considering that as a mere term of official-level politeness, lacking behind expectations and potential.

Key words: European Union, People’s Republic of China, strategic partnership, trade, investment, technology, human rights, arms embargo, intellectual property protection.

Sbližování Čínské lidové republiky (ČLR) s Evropskou unií (EU), probíhající zhruba v posledních deseti letech, zaslouží pozornost jako významný a nový úkaz v mezinárodních vztazích po rozpadu bipolární soustavy. Čína se po zhruba třech desetiletích poválečných let, plných vlastních ekonomických a politických zmatků, od osmdesátých let ustálila v kontinuitě autoritářského nacionalistického režimu se spíše kooperativní orientací zahraniční politiky a zažívá svůj opožděný hospodářský rozkvět. Evropská unie, expandující rozšířením o nové členské státy a prohlubující svou vnitřní integraci, zase představuje entitu blahobytu a demokracie s dosud nevždy vyhraněnou politickou tváří navenek.

Dříve bipolární světová soustava se mění v multipolární, dávající více možností manévrovat těm, kterým nevyhovuje nadvláda současné supervelmoci USA. Čína jako rodící se nová velmoc, byť zatím regionálního formátu, uzavřela od devadesátých let minulého století strategická partnerství mimo jiné i s Ruskem a se Spojenými státy a její zahraniční politika, vedená především ekonomickými prioritami, je zainteresována na nekonfliktním mezinárodním prostředí a na oslabení americké nadvlády.

Cílem této stati je přiblížit podstatu momentálního strategického partnerství mezi EU a ČLR, které bylo oboustranně a otevřeně deklarováno v roce 2003 (*Commission Policy Paper...*, 2003; *Policy Paper on the EU...*, 2003), dát je do kontextu uplynulých evropsko-čínských vztahů a pokusit se kriticky zhodnotit, do jaké míry se může současný vztah EU a ČLR za strategické partnerství považovat, či zda jde spíše o projev oficiální zdvořilosti. Pod pojmem mezinárodní partnerství lze obecně předpokládat shodu zájmů, společné cíle, společné závazky, společné postupy. Pojem strategický k tomu ještě přidává dimenzi zásadního a dlouhodobého. Do jaké míry se strategické partnerství EU a ČLR v jednotlivých

vých položkách naplňuje, se tato stať pokusí zhodnotit srovnáním obecně známých důvodů, deklarovaných cílů obou partnerů ve zprávách (*Communications – COM*) a v *policy paperech Evropské komise* a v *policy paperu* Ministerstva zahraničí ČLR z roku 2003 s jejich výsledky v praxi.

Pokud se týká obecného vzestupu mezinárodní autority ČLR, naskytá se také otázka, zda dát za pravdu konzervativně-realistickému názoru, který vidí tuto asijskou zemi jako posttotalitní mocnost, usilující o eliminaci vlivu USA a o otevření cesty k vlastní světové dominanci, k níž může hypoteticky vést i ozbrojený konflikt (*Bernstein – Munro, 1997; Mearsheimer, 2006*). Pak by se sblížení EU s Čínou na pozadí amerického dilematu zdržování – zapojování Číny (*containment – engagement*) jevílo jako lehkomyšlný flirt Evropy, která vtažena do gravitačního pole obchodních a investičních možností v Číně zásobí asijskou velmoc kapitálem i moderními technologiemi. Čína ekonomicky posílí a vyzbrojí se nejmodernějšími prostředky na kvalitativně i kvantitativně srovnatelné úrovni s USA. Politicky slabá Evropa svým lavírováním vůči euroatlantickému partnerství buďto sama napomůže Číně, nebo se nechá Čínou využít k poskytnutí technologií, popřípadě nedůsledností umožní jejich zcizení aktivní čínskou špiónáží.

Druhou krajní variantou je neoliberálně orientovaný pohled, který eviduje především význam transnacionálních vztahů v mezinárodních vztazích (*Keohane – Nye /ed./, 1972*), v tomto konkrétním případě pak především ekonomickou provázanost Číny s globálním prostředím, jež Pekingu neumožňuje riskantní angažmá v mezinárodních konfliktech a přináší také možnost sociální a politické evoluce čínské společnosti cestou postupné modernizace a globalizace, probíhající převážně na mimovládě úrovni. Je možné ovlivnit reformní Čínu spíše prostřednictvím subtilnější „měkké síly“ – *soft power* (*Nye, 2004*) – než politickým a vojenským nátlakem? Pak by evolucí proměněná Čína mohla být spolupracujícím a odpovědným partnerem, může se dokonce objevit v dosud nevyzkoušené roli moderní a mezinárodně angažované země se smyslem pro kolektivní a kooperativní řešení problémů. Evropsko-čínské partnerství by se tak mohlo stát významným a stabilizujícím prvkem v mezinárodních vztazích, jak předvídá například David Shambaugh (*Shambaugh, 2004*).

OBECNÉ DŮVODY PARTNERSTVÍ EU – ČLR

Spojenectví tolik rozdílných partnerů jako EU a ČLR působí na první pohled bizarním dojmem z důvodu značné kulturní a politické odlišnosti. Co může mít demokratická, bohatá, postmoderní, individualistická Evropa společného s kolektivistickou Čínou, ovládanou stranickou diktaturou leninského původu, která odmítá akceptovat civilizační výdobytky jako individuální práva a svobody občanů a etnických a kulturních minorit? Podle Michaela Yahudy (*Yahuda, 1997*) se chování ČLR v mezinárodních vztazích obecně vyznačovalo sebestředností, konzervativismem a úzkoprsostí, sepětím s autoritativním politickým systémem a využíváním přediva osobních známostí (*kuan-si*) a neomerkantilistické ekonomické politiky. Nejvíce se čínská zahraniční politika od hlavního světového proudu liší důsledným lpěním na suverenitě státu a striktním odmítáním mezinárodních intervencí, které považuje za neoprávněné zasahování do vnitřních záležitostí jiných států (*Yahuda, 1997*).

Důvěryhodnosti čínské zahraniční politiky v současné době příliš nesvědčí úzké vazby s režimy z evropského pohledu problematickými – například s Korejskou lidovědemokratickou republikou /KĽDR/, se Súdánem, s Barmou, s Laosem, s Íránem, s Uzbekistánem, s Kubou, s Venezuelou, se Zimbabwe či v nedávné minulosti s polpotovskou Kambodžou či s Miloševićovou Jugoslávií, nemluvě o Rumunsku a o Albánii za éry komunismu.

Existují však také důvody, které Evropu s Čínou sblíží. K nim patří tradice, ekonomická potřeba, shoda dílčích politických zájmů, zájem o spolupráci ve vědě a v technice, v kulturní a akademické sféře, ve zdravotnictví, v ekologii, v kontrole migrace či v boji proti světovému terorismu.

Úroveň prudce se rozvíjejících vztahů ČLR s EU také souvisí s dynamikou bilaterálních kontaktů členských států Unie s ČLR. Z nich se jako nejviditelnější jeví od konce devadesátých let a po roce 2000 Francie, Velká Británie, Německo, Nizozemsko, Itálie, Španělsko, tedy země s vysokým obchodním obrátem s ČLR, s mezinárodním vlivem a s účastí na řadě rozvojových a vědecko-technických i kulturních aktivit v Číně. Nové členské státy EU z řad bývalého východního bloku zatím svým významem ve vztahu k ČLR zaostávají, i když jejich váha poroste zejména v roli předsednických zemí EU a také například v postoji ke zbrojnímu embargu EU vůči ČLR. Ve verbální rovině, prezentované v oficiálních projevech a v oficiálních dokumentech na bilaterální úrovni, se k deklarování strategického partnerství s ČLR nejvíce přiblížila Francie (*strategic partnership, strategic cooperation and common development*) a Velká Británie (*comprehensive partnership*), zatímco rétorika Německa, Itálie, Nizozemska a dalších členů EU zůstala rezervovanější s odkazy na výtečný stav bilaterální spolupráce a na její prohlubování.¹

Tradice evropsko-čínských kontaktů byla znejasněna čínskou maoistickou ideologií a také odcizením Západu, který během studené války neměl možnost s Čínou udržovat aktivnější kontakty. Nelze ovšem popřít markantní vliv západní kultury, kterou Evropané reprezentovali v Číně svou přítomností v koncesích a v otevřených přístavech od 19. století. Evropský vzor, filtrovaný souběžně do Číny přes Japonsko, stál u zrodu moderní čínské vědy, techniky, filozofie a literatury, urbanismu a architektury, průmyslu, finančnictví, vojenství, veřejné správy, moderního školství, zdravotnictví, vydavatelství a žurnalistiky, kinematografie, charity a sociální péče, moderního zemědělství.

Čínský přístup k západním civilizačním vymoženostem a k jejich využitelnosti v čínském kulturním prostředí byl v 19. století vyjádřen v teoretické formuli *tchi-jung*, vycházející z neokonfuciánské metafyziky. Princip *tchi*, ztělesňující esenci, podstatu, doplňoval princip *jung*, znamenající praktickou aplikaci, tedy využití západní vědy, techniky a organizace. Modernizující se čínská společnost, uvažující o nutných reformách zastaralého systému, tak má zachovat svou kulturní a společenskou podstatu (respektive identitu), zatímco materiální a technický prvek západní modernity je doplňkem a prostředkem k dosažení cíle, kterým je hospodářské a politické posílení země uvnitř i navenek.

Čínská zahraniční politika republikánského období (1912–1949) se vzhledem k hrozbě japonské a ruské expanze musela opírat o západní mocnosti, i když Čína měla oprávněné důvody cítit se stejně tak obětí euroamerického imperialismu. Zejména prozápadní politika vlády Národní strany Kuomintang (1828–1949) se s ohledem k daným možnostem v době druhé světové války osvědčila jako efektivní.²

Od padesátých let se v zahraniční politice ČLR vztah s Evropou jevil v dobovém kontextu jako méně významný (*Yahuda, 1994, s. 266*), hlavní pozornost Pekingu byla upjata k SSSR, k USA a k Japonsku. Evropa přesto nebyla zcela politicky marginální, neboť ovlivňovala chování dvou supervelmocí, navíc byla potenciálním ekonomickým partnerem. V rámci „teorie tří světů“ Mao Ce-tunga náležela Evropa (spolu s Austrálií, s Japonskem a s Kanadou) do sféry druhého světa, mezi dvěma hegemony SSSR a USA (tedy první svět) a třetím světem, ztělesněným rozvojovými zeměmi. Zvláštní roli ovšem představovaly evropské satelity SSSR, z nichž některé odpadlické režimy nacházely společné zájmy s Čínskou lidovou republikou.

Některé nekomunistické země Evropy diplomaticky uznaly ČLR již v padesátých letech (například už v roce 1950 Švédsko, Dánsko, Finsko, Norsko, Švýcarsko a Velká Británie). Další sblížení s Evropou ukončila korejská válka a vznik tzv. železné opony, teprve až v roce 1964 uznala ČLR také Francie.³ K významnému oživení kontaktů západní Evropy s ČLR došlo s normalizací americko-čínských vztahů (1971). Evropské hospodářské společenství (EHS) navázalo s ČLR oficiální styky na úrovni diplomatického zastoupení už v roce 1975, a proto lze hovořit o již více než třicetileté tradici oficiálních kontaktů integrující se Evropy s Čínou.

Peking udržoval nezanedbatelné ekonomické kontakty s velkými západoevropskými zeměmi na bilaterální úrovni už od padesátých let a také v oblasti za tzv. železnou oponou kromě oficiálních kontaktů rozvíjel své vztahy s komunistickými a radikálně levicovými politickými stranami. Kromě toho ovšem ČLR čile pěstovala kontakty jak s protisovětskými politickými silami pravice (Franz Josef Strauss), tak i se silami protiamerickými – v řadách zelených a pacifistů (*Shambaugh, 1996, s. 8–12*). Čína byla od počátku sedmdesátých let aktivním prozápadním aktérem politiky zadržování Sovětského svazu a získala si pověst horlivého sympatizanta NATO. Podle Shambaugh (*Shambaugh, 1996, s. 12*) například důrazně kritizovala *Ostpolitik* německého kancléře Willyho Brandta a varovala před rozpínavostí Sovětského svazu.

Vymanění se ze sovětského vlivu od přelomu 60. a 70. let poskytlo čínské zahraniční politice podstatně větší možnosti. Zaujetí Pekingem pro pěstování *multipolarity* přinášelo konkrétní výsledky, například v podobě vojenských nákupů v Evropě nebo úspěšného lobování u zemí NATO (podobně též Japonsko), aby do chystané smlouvy *Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* (INF, 1987) o stažení sovětských balistických raket byly zahrnuty také rakety SS-20, rozmístěné na východ od Uralu. SSSR poté podle dohody musel odstranit část těchto raket namířených kromě západní Evropy též do oblasti Dálného východu.

Na intenzitě nabyta evropsko-čínská obchodní výměna, která uvolnila ČLR cestu z příliš velké technologické závislosti na USA a na Japonsku. Po éře konzervativního a protizápadního nacionalismu, jež v ČLR reprezentovali maoisté (*Pye, 1996; Fitzgerald, 1996*) do sedmdesátých let minulého století, se současná garnitura reformních elit Číny prezentuje spíše druhem nacionalismu, který si v praxi nezadá s pragmatickými postoji elit v éře republikánské Číny.

Ekonomické motivy evropského zájmu o Čínu se datují od 16. století, nejviditelnějším aktérem byla v tomto směru britská Východoindická společnost. Ta také jako jedna z prvních zaznamenala tradiční problém s čínskou (respektive mandžuskou) byrokracií, bránila volnému obchodu. Prostor pro více obchodu se zámořím byl nakonec zvenčí prosazen ozbrojenou cestou od poloviny 19. století během tzv. *opiových válek* a řady dalších incidentů. Stigma násilí a vynucování inovací a exteritoriality je jedním z průvodních specifíků, která zatěžovala čínsko-západní obchodní styky. Ty byly sice oboustranně vítané, avšak současně poznamenané čínským protekcionismem, podvědomou záští a obavou z cizího vlivu, jakož i cynismem a bezohledností Evropanů (a také Rusů, Japonců a Američanů).

Evropsko-čínské hospodářské kontakty se po dlouhých peripetiích mohly naplno rozvinout teprve až s počátkem reformní éry v ČLR a zejména pak s koncem studené války. Boom vzájemného obchodu je od té doby impozantní. Podle materiálu Evropské komise rostla čínská ekonomika za posledních 25 let v průměru ročním tempem deseti procent. ČLR je v současné době již druhým nejvýznamnějším obchodním partnerem EU po USA, EU figuruje v ČLR na prvním místě; v roce 2005 dosáhl obrat obchodní výměny EU – ČLR přes 200 miliard €. ⁴

K silnému sblížení EU s Čínou přispívá vzájemná komplementarita obou ekonomik, daná nízkou cenou práce a materiálu v ČLR a relativně nízkými sociálními a ekologickými výdaji v ČLR, zatímco EU poskytuje moderní průmyslové zboží, technologie a kapitál a odebírá levné zboží s vyšším podílem méně kvalifikované práce. Bilance obchodní výměny se sice z hlediska EU vyvíjí ve znamení prudkého růstu deficitu – podobně jako v USA –, který však může Unie kompenzovat přebytky svých exportů, zejména do USA. Zájem EU jako celku o hospodářské kontakty s Čínou je souběžně dán vysokou úrovní bilaterálních ekonomických aktivit velkých členských států Unie s ČLR, především Německa, Velké Británie, Francie a Itálie.

Politické motivy sblížení EU s Čínou nelze přejít jako nepodstatné, i když ve srovnání s ekonomickými pohnutkami vyznívají méně jasně a přesvědčivě. O zájmu čínské strany eliminovat americkou hegemonii ve světě a zejména v asijsko-pacifické oblasti není

třeba pochybovat. Čínská akademická (například Zheng, 2005 a; Zheng, 2005 b; Ye, 2004) i oficiální vládní rétorika od konce devadesátých let zdůrazňuje zájem státu o posílení *multipolarity* a *multilateralismu* ve světě. V takovém prostředí, které vyhovuje momentálním potřebám ekonomicky a mocensky posilující Číny, Peking deklaruje své mírumilovné úmysly, vyvracející nezbytnost konfliktu, kterou se hypoteticky mohou nově prosazující velmoci projevovat. Čínské akademické kruhy i politické špičky odkazují k rétorice „mírového růstu Číny“ (*Čung-kuo che-pching tüe-čchi*), jejíž autorství je přisuzováno politologovi Čeng Pi-tienovi (Zheng, 2003; Zheng, 2005), jehož koncepce bezkonfliktní zahraniční politiky (ale s významnou výjimkou Tchaj-wanu), preferující *soft power* před *hard power*, však nebyla oficiálně čínskou vládou deklarována.

Evropská unie jako celek i jednotlivé členské státy nehrají žádnou strategickou roli v oblasti vlivu Číny a nenesou za bezpečnostní vyváženost tohoto regionu žádnou přímou odpovědnost. Problém Tchaj-wanu i přes neoficiální kontakty Bruselu a jednotlivých členských států EU s ostrovní zemí nemají na agendu EU – ČLR žádný podstatný vliv. Peking se podařilo poslední evropské dodavatele zbraní na Tchaj-wan odradit (Francii, Německo, Nizozemsko), popřípadě přetáhnout na svou stranu. Vliv tchajwanské lobby v Evropě je mnohem slabší než v USA, avšak anexi Tchaj-wanu provedenou ČLR by EU nepodpořila, i když oficiálně podporuje tzv. „princip jedné Číny“, vážný pojem vytvořený v ČLR, naznačující sounáležitost Tchaj-wanu s pevninskou Čínou. Pokud jde o nestabilní Korejský poloostrov, jednání šestice zemí o urovnání severokorejské jaderné krize (KLDR, Korejské republiky, ČLR, USA, Japonska, Ruska) se EU neúčastní.

Významnější se tedy zdá důraz na multipolaritu jako možný projev nesouhlasu EU – respektive některých členských států – s americkou politikou na Středním východě (zejména v Iráku) či obecně americké politiky preempce.

Společné politické zájmy EU a ČLR bývají obvykle vyjadřovány obecně, například jako snaha o zapojování ČLR do mezinárodního společenství, prohlubování kontaktů v rámci *Asia-Europe Meetings* (ASEM), spolupráce v globálním odzbrojení, podpora multilaterálního dialogu, spolupráce v rámci OSN, posilování dialogu ČLR se zeměmi OECD, vedení pravidelných setkání EU – ČLR na vysoké úrovni a další (COM 1998). Země EU sice projevují zájem o demokratizaci v oblasti Indočíny (Barma, Vietnam, Kambodža, Laos), ale s podporou ČLR, která má v této oblasti tradičně vliv, nelze počítat. Podstatně větší shodu EU s ČLR lze tedy spatřovat ve spolupráci v boji s terorismem, s organizovaným zločinem a s ilegální migrací, v omezené míře také ve spolupráci v oblasti vojenství.

Rozvojová pomoc Evropské unie pro ČLR prodělává od konce devadesátých let prudký rozmach. EU i jednotlivé členské státy se významně angažují v Číně na nevládní úrovni v oblasti vědy a techniky, školství a vzdělávání (společné vývojové programy, odborná školení, semináře a konference), dále v oblasti ekologie, práva a soudnictví, lidských práv, zdravotnictví, sociálních služeb, energetiky a podobně. EU je druhým nejvýznamnějším poskytovatelem rozvojové pomoci (*Official Development Assistance – ODA*) v Asii (30 %) za prvním Japonskem (51 %), v rozmezí let 1976–2000 vynaložila EHS/EU za tímto účelem přes 6 miliard € (Yahuda, 2004, s. 5).

Evropská podpora (COM 1995; COM 1998; COM 2001; COM 2006) je zajišťována především formou grantů, stipendií, zvýhodněných půjček a účastí odborného personálu. Jako kosponzor vystupují také významné mezinárodní instituce – OSN, Světová banka, Asijská rozvojová banka a další. Výdaje EU na rozvojovou pomoc Číně zmiňované v *policy paperu* Evropské komise z roku 2003 představovaly ročně 260 milionů €.

Cílem této rozvojové pomoci EU je jednak podpořit proces ekonomických a sociálních reforem v ČLR, napomoci k zavedení pravidel Světové obchodní organizace (WTO) do praxe, zajistit rozvoj a stabilizaci daného institucionálního prostředí a jednak usnadnit řešení akutních problémů v oblasti ekologie (úbytek vodních zdrojů, šíření pouští, průmyslové exhalace a další) a ve zdravotnictví (epidemie HIV, SARS, ptačí chřipka, zdravotní prevence, výstavba zdravotnických zařízení a další).

PRIORITY EU A ČLR

Evropská unie

Evropská unie je nepochybně vysoce motivována velikostí čínské ekonomiky a dynamikou jejího růstu, který slibuje odbyt pro přední průmyslové výrobce a zajímavé příležitosti pro investory. Vzhledem k zaostávání tempa hospodářského růstu EU za Spojenými státy i za rychle se rozvíjejícími zeměmi Asie – ČLR a Indií – je vzájemný obchod a transfer výroby do lokalit s nízkými výrobními náklady jednou z možných cest ekonomického oživení Evropské unie.

Druhou oblastí – při již zmíněné absenci vojenskostrategických a politických zájmů EU v Asii na úkor ČLR – je zaujetí Evropanů pro podporu rozvoje Číny. Ačkoli vedle EU také ve Spojených státech existuje silný názorový proud, kladoucí důraz jak na zapojování Číny do globálních struktur, tak i na podporu její vnitřní společenské stabilizace, podle názoru amerických autorů Shambaugh (*Shambaugh, 2004*) a Yahudy (*Yahuda, 2004*) je od konce studené války příznačné právě pro evropské myšlení aktivnější a výraznější zájem o reformní Čínu i o její institucionální a sociální rozvoj. Do tohoto rámce spadá úsilí o dialog o lidských právech, vzdělání, podpora experimentů s místními volbami, ekologie, školení personálu v oblasti justice a vězeňství, expertní pomoc při zavádění pravidel WTO a další. Zapojením Číny do mezinárodních organizací bude asijská velmoc v evropských představách lépe zvladatelná a více spoluodpovědná při řešení globálních problémů (*Shambaugh, 2004*).

Shambaugh spatřuje v evropské péči o stabilizaci a rozvoj Číny návaznost na tradici silného vlivu evropské sociální demokracie, která se upíná na sociální reformy poválečné Evropy a posléze také na rozšiřování EU do prostoru východní a střední Evropy. Spojené státy mají podle názoru stejného autora (*Shambaugh, 2005 b*) ve srovnání s Evropou (kromě výjimek, například Velké Británie) silnější expertní zázemí, orientované na současné realie Číny – zejména v politologických a ekonomických oborech. V Evropě také Shambaugh spatřuje slabší interakci mezi politickou a expertní sférou. Evropská unie nemá v otázkách čínské politiky tak silnou odbornou bázi jako v jiných oblastech své zahraniční politiky (*Shambaugh, 2005 b*).

Není divu, že v uvažování Evropské unie jako celku se promítá vliv velkých členských států, z nichž v posledních letech se velmi pročínsky profilyovaly zejména Německo za éry kancléře Schrödera a Francie. Pročínská politika měla v Německu své počátky už v době kancléře Helmuta Kohla, její rozkvět nastal zejména od roku 2003, kdy návštěvy na nejvyšší úrovni vrcholily a rodila se německo-francouzská iniciativa za zrušení zbrojního embarga EU vůči Číně (*Gottwald, 2005*). Francouzský prezident Jacques Chirac u příležitosti pompézního přijetí čínského prezidenta Chu Ťin-tchaa (Hu Jintao) v Paříži (2004) vyhlásil „rok Číny“ a odsoudil chystaný zákon o referendu na Tchaj-wanu (*Murphy-Islam*). Německo-francouzské úsilí o zrušení zbrojního embarga vyvolalo vážné znepokojení zejména v Japonsku a ve Spojených státech.

ČLR

Čínské priority vypadají ve srovnání s prioritami EU úžeji zaměřené. ČLR aktivně a asertivně usiluje o zrušení zbrojního embarga, které bylo na ni uvaleno EU, USA a Japonskem v roce 1989 v souvislosti s masakrem neozbrojených demonstrantů v Pekingu. Hlavním zásobovatelem Číny moderními zbraněmi je v současné době Rusko, které od devadesátých let podstatně přispělo k modernizaci jejího letectva, námořnictva a raketoového vojska. Avšak Rusové neposkytují Číně nejnovější typy svých strategicky důležitých bojových prostředků a udržují si pozici poskytovatele servisu a dodávek komponentů. Světovou špičku kromě nich představují v *hi-tech* oborech ještě spíše USA a Japonsko, které však na vývoz do Číny udržují restriktce. Pozornost ČLR se proto upíná k lákavé nabídce zemí EU, které své moderní zbraně, včetně *hi-tech* prostředků, nechraňují tak úzkost-

livě a které mají prostupnější normy pro vývoz techniky a technologií s duálním (tedy civilním i vojenským) využitím.

Prudce rostoucí čínská ekonomika má zájem o bohaté evropské trhy, vzájemná obchodní výměna mezi EU a ČLR graduje. V Pekingu je registrován vzrůstající význam Eura jako mezinárodně akceptované měny, která vedle amerických dolarů může tvořit součást státních rezerv ČLR. Čína také usiluje o udělení statutu tržní ekonomiky (*Market Economy Status – MES*), který by jí usnadnil širší přístup na trh EU. Tento status jí nepříznaly ani například USA z důvodu nesplnění podmínek pro jeho udělení.

Čína je také významně motivována na účasti ve vědecko-technických projektech zemí EU řešících výzkumné úkoly, k nimž jí USA z bezpečnostních důvodů neumožňují přístup. Jde zejména o výstavbu evropského navigačního systému Galileo, vznikajícího paralelně vedle amerického GPS (*Global Positioning System*), jenž byl vyvinut přednostně pro americké vojenské účely. ČLR byla do projektu Galileo přizvána v roce 2003 a v Pekingu vzniklo první evropsko-čínské centrum pro satelitní navigaci (*A Maturing Partnership...*, 2003). Čínská finanční (200 milionů €, citováno dle *Murphy – Islam, 2004*) a personální účast na projektu umožňuje získání patřičných technických prostředků a dat, které mohou být využity k výstavbě navigačního systému ČLR pro civilní i vojenské účely. S Čínou byla v roce 2003 zahájena také jednání o účasti na mezinárodním projektu vývoje termionukleárního reaktoru ITER (*International Thermonuclear Experimental Reactor*) ve Francii (*A Maturing Partnership...*, 2003).

Politický zájem vede ČLR k získání evropské podpory pro svůj postup vůči Tchaj-wanu (tzv. „politiky jedné Číny“) a Tibetu. Ne náhodou tyto dva požadavky figurují na druhém a čtvrtém místě *policy paperu* čínské vlády (2003) v paragrafu, věnovaném společným politickým prioritám, přičemž na prvním místě je uvedeno rétoricky vypadající „posílení oboustranného [EU a ČLR – poznámka autora] dialogu na nejvyšší úrovni“.

Evropa se vůči ČLR během posledních let jeví vstřícnější ve své vízové politice než stále více podezřívavé úřady USA. EU postupně uvolňuje dostupnost víz pro skupinovou turistiku do oblasti schengenské zóny. Nelze podcenit ani rostoucí intelektuální zájem Číňanů o evropské vysoké školy, překonávající dříve poněkud stereotypní fascinaci americkým akademickým prostředím. Například na univerzitách ve Velké Británii představují Číňané nejpočetnější skupinu ze všech zahraničních studentů.⁵

Vzhledem ke každoročně opakovaným urgencím čínské reprezentace na summitech s EU se jako nejzřetelnější priority jeví zrušení zbrojního embarga a otázky bilaterálního obchodu.

KONFLIKTNÍ OBLASTI EVROPSKO-ČÍNSKÉHO PARTNERSTVÍ

Respekt k lidským právům v ČLR

Toto téma je v EU i v jednotlivých členských státech vnímáno velmi pozorně. Stalo se tak ale až v důsledku tragického roku 1989, do té doby v průběhu 70. a 80. let Evropské společnosti (ES) problematiku lidských práv příliš do popředí nekladlo (*Baker, 2002, s. 45–48*). V červnu 1989 dvanáct představitelů Evropské rady na setkání v Madridu vydalo vůči ČLR nezvykle ostře formulované prohlášení a přijalo řadu opatření, k nimž patřilo přerušování kontaktů na nejvyšší (vládní) úrovni, vznesení tématu lidských práv na mezinárodní úroveň (OSN), přerušování forem vojenské spolupráce a uvalení zbrojního embarga. Země Evropské společnosti spolu s USA v devadesátých letech v rámci OSN opakovaně přednesly a podporovaly návrh rezoluce kritizující Čínu za porušování lidských práv, avšak návrh nikdy neprošel z důvodu obstrukce (*non-action resolution*), pro niž bylo hlasování vždy zamítnuto. Jednotný postup zemí EU nakonec v roce 1997 oslabil ztráta podpory Francie, následované Německem, Itálií, Španělskem a Řeckem (*Baker, 2002, s. 49–57*). EU jako celek – na rozdíl například od USA – v následujících letech (po-

činaje rokem 1998) v podpoře návrhu rezoluce nepokračovala, neboť shledala v dialogu s ČLR několik pozitivních kroků.

K těm patřilo například podepsání *Mezinárodního paktu o ekonomických, sociálních a kulturních právech (International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights – ICESCR)*, propuštění disidentů Wej Ťing-šenga a Wang Tana, příslib podpisu *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)* a další (Baker, 2002, s. 56–57). Mezinárodní izolace ČLR od června 1989 trvala jen sotva dva roky, jedinou přetrvávající sankcí zůstalo z té doby zbrojní embargo.

Nelze jednoznačně tvrdit, že by velké evropské státy výhradně preferovaly jen ekonomickou stránku vztahů s ČLR (viz příklad silné lobby Airbusu) před lidskými právy. Kupříkladu sama Francie se po pekingské masakru v roce 1989 stala zemí hojně poskytující azyl čínským exulantům a jejich exilovým organizacím, a to i za cenu protestů a hrozeb Pekingu (Yahuda, 1994, s. 273; Shambaugh, 1996, s. 16–18). Také německo-čínské vztahy se zkomplikovaly v roce 1996, kdy německý Bundestag přijal rezoluci, kritizující ČLR za pokračující porušování lidských práv v ČLR, kvůli níž Peking odřekl připravovanou návštěvu ministra zahraničí Kinkela.⁶

Po odeznění šoku z událostí v Číně v roce 1989 a po neúspěchu společné politiky zemí EU v OSN v první polovině devadesátých let lze za další fázi evropské angažovanosti na podporu lidských práv v ČLR považovat začlenění dialogu EU – ČLR o lidských právech do tehdy rodícího se partnerství (*comprehensive partnership*) EU – ČLR, který započal v roce 1995. Zpráva Evropské komise z roku 1998 (*COM 1998*) vyjadřuje podporu EU pro přechod Číny v otevřenou společnost, založenou na vládě zákona a na respektu vůči lidským právům. Výsledkem tohoto vývoje byla řada pozitivních gest ČLR, která dala najevo vstřícnost vůči programu spolupráce a dialogu o otázkách lidských práv. EU se zatím neúspěšně snažila přimět ČLR ke slibovanému podepsání *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (ICCPR)* a ratifikovat v parlamentu *ICESCR*, který Čína (spíše zásluhou USA) podepsala už v roce 1997, a to s výhradou k příslušnému článku, týkajícímu se práva na zakládání nezávislých odborů. Zprávy Evropské komise (*Communications, viz jako COM*), pracovní studie Evropské komise a Evropského parlamentu (EP) v kapitolách, věnovaných problematice vlády zákona a lidských práv, stále opakují stejná konstatování o částečných zlepšeních i o přetrvávání závažných problémů a nedostatků, o vedení dialogu, o pořádání konferencí, o vytváření školicích center, o reformách soudnictví, o spolupráci nevládních organizací a další. Nicméně *policy paper* Evropské komise z roku 2003 konstatuje „významný rozdíl mezi situací lidských práv v ČLR a obecným mezinárodně akceptovatelným standardem“ (*Policy Paper on the EU... 2003*).

O zájmu Unie o stav lidských práv v Číně svědčí také aktivity Evropského parlamentu, který udržuje aktivní kontakty s představiteli čínského demokratického disentu, s nevládními organizacemi (včetně čínských) i s exilovými kruhy Tibeťanů a Ujgurů. Jeho hostem byl kupříkladu již několikrát tibetský dalajlama, naposledy v červnu 2006.⁷ Současný předseda Evropského parlamentu Joseph Borrell po tomto setkání s dalajlamou v červnu 2006 osobně navštívil ČLR a svůj oficiální program, zahrnující setkání s vládními představiteli, se členy Všečínského shromáždění lidových zástupců (VSLZ, tedy parlamentu ČLR) a se zástupci významných firem v Pekingu a v Šanghaji zakončil ve Lhase.

Evropský parlament se aktivně zajímá o problematiku lidských práv v Číně, jako jsou práva národních menšin (Tibeťané, Ujguři, Mongolové), práva na svobodu náboženského vyznání (katolíci, protestanti, Fa-lun-kung) nebo obecné případy porušování individuálních práv (věznění disidentů, mučení, tresty smrti, ilegální odběr lidských orgánů pro transplantace, násilné zábory půdy pro stavební činnost, postavení HIV pozitivních osob a jiné). Evropský parlament proto již přijal celou řadu usnesení a rezolucí, kritizujících ČLR za porušování lidských práv.⁸ Kromě toho absolvuje také společná setkání s poslanci Všečínského shromáždění lidových zástupců.

Nejen Evropskému parlamentu, ale i všem dalším vrcholným institucím EU nemůže být neznámo, že situace lidských práv v ČLR nesnese ani srovnání se standardem většiny zemí jihovýchodní Asie a Dálného východu a že pokrok dosažený v ČLR od devadesátých let je převážně formální, existující ve verbální rovině. ČLR přestala pokládat dialog o lidských právech za neoprávněné zasahování do vnitřních záležitostí státu, či dokonce za pokus o rozvrat státního zřízení a společenské stability, alespoň ve vztahu s EU, méně již s USA. Čínská politická reprezentace zařadila do své vnitropolitické i mezinárodní rétoriky výrazy jako „vláda zákona“ a „lidská práva“, které se objevují třeba i v novelizované podobě čínské Ústavy nebo v projevech stranických špiček.⁹ EU není v rámci dialogu oprávněna činit na partnery nátlak, uvalovat za porušování lidských práv v Číně sankce ani jejich pokrok nepodmiňuje nějakými obchodními výhodami nebo politickými ústupky.

Vývoj v ČLR od roku 1989 přitom zcela zřetelně směřuje k upevnění autoritativního systému s přežívajícími totalitními prvky.¹⁰ Projevuje se především v jednotlivostech: v postizích při pokusech o uplatnění politických práv, v perzekucích nezávislých odborových aktivistů, státem nepovolených církví a náboženských hnutí, novinářů prezentujících státem nevídaná témata nebo občanů, kteří by poskytli informace zahraničním nevládním organizacím o porušování lidských práv, nemluvě o situaci nečínských minorit. Režim udržuje systém cenzury sdělovacích prostředků a internetu způsobem, který se vymyká i poměrům ve většině rozvojových zemí. V současné ČLR není povolena prezentace názorů, které by zpochybňovaly oficiální ideologii, považující demokratizaci společnosti za cestu do chaosu a společenské dezintegrace. Nezávislé a liberální intelektuální skupiny i jednotlivci byli v průběhu čistek po roce 1989 vyloučeni z veřejného života. Demokracie je současnými oficiálními elitami ČLR považována za běžnou v okolním světě, nikoli však možnou za současné situace v ČLR. Logika autoritativního systému vede tedy k jeho zabetonování a nikoli k jeho demontáži cestou demokratických reforem jako v bývalém Sovětském svazu.

Stav evropsko-čínské „dialogu“ se tedy zdá vyjadřovat spíše vůli EU udržet si politický a ekonomický vliv v Číně a formalizovat činnosti na podporu lidských práv a právního státu. Výsledkem účasti Pekingu v „dialogu“ o lidských právech se stalo spíše úspěšné zamlžení tohoto problému a oslabení vnější kritiky. I vztah Pekingu k bohatému a relativně liberálnímu Hongkongu, kde nehrozí politické turbulence jako v potenciálně nestabilní pevninské Číně, jasně vyjadřuje autoritativní tendenci politicky centralizovaného státu. Dokončení politických reforem (od konce britské správy) a zavedení všeobecného volebního práva v Hongkongu byly komunistickou vládou ČLR jasně odmítnuty.

Na otázku, v čem vlastně spočívá strategičnost evropsko-čínské vztahu, respektive partnerství, v oblasti lidských práv, nelze z chování EU nalézt jasnou odpověď. Nabízí se jen pragmatický zájem udržet stabilní režim v ČLR a napomáhat k plíživému strukturování čínské společnosti cestou osvěty, komunikace a finanční podpory. Pro čínský režim existuje v této zdatné aplikaci své *soft power* jen jedno významné riziko. Jak upozorňuje David Shambaugh,¹¹ ČLR si nesmí dovolit další období pekingského masakru. Vedení dialogu EU s ČLR o problému lidských práv se zatím stalo spíše jen trpěnou formalitou a ČLR nemusela v ničem podstatném ustupovat. Peking navíc získal argument, že se situace lidských práv v ČLR stala mezinárodně akceptovatelnou (vede dialog s EU), a vyhnul se ostří kritiky všech vlivných subjektů – OSN, některých národních parlamentů, nevládních organizací a především Spojených států.

Ještě před loňským společným summitem EU – ČLR v Helsinkách zazněla kritika Číny z Bruselu i z některých hlavních měst členských států EU za rozšíření cenzury médií, která se v zájmu „národní bezpečnosti“ bude týkat všech zahraničních agentur působících na území ČLR. Tyto agentury směřjí v Číně zveřejnit své zprávy jen se svolením čínské státní agentury *Sin-chua*. Tomuto rozhodnutí čínské vlády předcházelo v loňském roce několik procesů s novináři, kteří byli souzeni za špionáž a jiné podvrtné činnosti proti ČLR. Atmosféru těsně před summitem v Helsinkách a jeho průběh ovlivnila také zpráva, nece-

lý měsíc před tím vydaná *Amnesty International* (ASA 17/046/2006), která konstatuje řadu způsobů porušování lidských práv v Číně,¹² aniž by došlo ke splnění závazků, které ČLR přijala jako pořadatelská země olympijských her v roce 2008.

Zbrojní embargo a únik technologií

Vyhlášením strategického partnerství s Čínou (2003) se EU sama vystavila do obtížně hájitelné pozice v otázce zbrojního embarga. Tato sankce byla použita proti represivnímu režimu, který v roce 1989 poslal na své neozbrojené občany armádu. Od té doby se v ČLR neuskutečnila na dané téma žádná veřejná diskuze, natož snad omluva obětem i celé veřejnosti. Reformní tajemník čínské KS Čao C'-jang, sesazený v roce 1989, dožil do roku 2005 v domácím vězení, nedočkal se rehabilitace, jeho pohřeb proběhl za policejního dohledu a bez účasti širší veřejnosti. Pokud EU či některé členské státy navrhnou zrušení embarga, ustupují verzi čínské strany, že tato sankce byla jednostranným a diskriminačním opatřením proti ČLR, a dopouštějí, že se vytratila původní souvislost s jejím zdůvodněním. Francie dokonce opakovaně vyhlásila ústy prezidenta Chiraca (v roce 2004 při návštěvě čínského prezidenta v Paříži) i premiérů Raffarina (v roce 2005 v Pekingu) a Villepina (v roce 2005 v Paříži) embargo za anachronismus. Když čínský premiér Wen Ťia-pao od roku 2004 opakovaně urgoval zrušení embarga, slíbené tandemem Schröder – Chirac a posléze podporované i Velkou Británií, proklašovala EU prostřednictvím komisaře Javiera Solany pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP), že bude pokračovat v úsilí za zrušení embarga – ovšem bez určení konkrétního data. I přes zájem zemí zainteresovaných na zbrojních dodávkách do Číny se ovšem část členů EU staví k takovým obchodům nesouhlasně.

Druhá rovina problému spočívá v možném vývoji poměru sil mezi USA a ČLR a v posunu vojenskostrategické pozice ČLR v Asii. Posílení Číny o sofistikované prostředky naruší dosavadní rovnováhu s evidentním znejistěním Tchaj-wanu a Japonska, které může vést k dalšímu zbrojení i k možným psychologickým posunům v jejich politickém vývoji uvnitř i navenek. Nejhlasitějším oponentem zrušení embarga jsou však Spojené státy, které se v případě tchajwanského konfliktu mohou setkat s nasazením vojenských prostředků ČLR zakoupených v Evropě.

Zájem případných evropských dodavatelů zbrojních systémů do Číny je nepochybně motivován ekonomicky. Čína naproti tomu potřebuje dohnat své zaostávání (s určitými výjimkami) za moderními armádami světa, vybudovat si vlastní vojenskoprůmyslové zázemí, doplnit svou výzbroj o sofistikované prostředky (naváděcí systémy, radary, ponorky, řízené střely, stíhačky, helikoptéry, software), zbavit se převládající závislosti na ruských dodávkách, diverzifikací dodavatelů rozšířit své vyjednávací možnosti a také se vymanit z nelichotivé společnosti států jako Barma, KLDLR a Súdán, na něž EU uvalila obdobné restrikce.

Dosavadní kontrola vývozu zbraní z EU do ČLR není důsledná, je sice omezena formálními pravidly (*code of conduct*), která však nejsou ze zákona závazná, podléhají rozhodnutím národních států a jejich interpretace je nejednotná (*Shambaugh, 2005 a*). Argumentem zemí, žádajících zrušení embarga, byla nedůslednost dosavadního systému, který lze obcházet při exportech civilní techniky s duálním využitím (tedy také pro potřeby armády) a nutnost aktualizace *code of conduct*. Ten ovšem měl zůstat na platformě dobrovolnosti bez sankcí.

Čínské úsilí o zrušení embarga nakonec skončilo neúspěchem, na nějž měla vliv souhra okolností. Diplomatičkou zteč Pekingu v době, kdy mělo být rozhodnuto o zrušení embarga, pokazila souběžná akce ostatních byrokratických složek v ČLR, kde byl v neprozetelně stejném čase (2005) vyhlášen tzv. „Zákon o odpadlictví“, v němž Čína pohrozila vojenskou silou Tchaj-wanu, pokud by přistoupil k vyhlášení nezávislosti.¹³ Odhodlání EU zrušit embargo nakonec zvrátil především nátlak Washingtonu – jednak v podobě evropského turné prezidenta Bushe i ministryně zahraničí Riceové v Evropě a jednak přije-

tím zákona, který odsouhlasila Sněmovna reprezentantů Kongresu (2004), uvalujícího restriktce na exporty zbraní a na společný vývoj vojenské techniky u těch zemí EU, které vyvážejí zbraně do Číny.

K zamítnutí zrušení embarga přispěla též nedostatečná politická podpora členských států EU (proti bylo například Nizozemsko a některé severské státy), jakož i vlastní politická opozice uvnitř zemí dvojice Francie – Německo. Navíc nová vláda kancléřky Merkelové v Německu zaujala oproti svým předchůdcům ve své čínské politice odlišná stanoviska, včetně otázky zbrojního embarga. Proti zrušení embarga se také angažovala řada nevládních organizací. Vzhledem k obtížnosti prosadit zrušení embarga, které mohou vetovat jednotlivé členské státy EU (viz výše), se tento vleklý problém zdá jako symptom, vyjevující ambivalentní charakter evropsko-čínských vztahů. Partnerství – a strategické zvláště – je v logické kontradikci s uvalením embarga. Dočasná bilance této kategorie EU – ČLR agendy tedy spíše budí dojem série lobbyistických epizod některých zainteresovaných kruhů v Evropě s čínskými zákazníky.

Argumenty, odvolávající se na význam pravidel chování *code of conduct* a na zastaralost těch současných, mají racionální základ v tom, že už stejně dochází k prodeji problematických položek do Číny (zejména z Francie) a že aktualizovaná podoba pravidel by v konkrétních případech vedla k jejich revizi a k redefinici podmínek vývozu (do ČLR) a jejich použitelnosti pro vojenské využití. Embargo by v tomto smyslu mělo být spíše zpřísněno a aktualizováno, jak doporučuje ve svém známém a často citovaném článku v *International Herald Tribune* David Shambaugh (*Shambaugh, 2005 a*). Zrušení embarga v současné době bez adekvátní protihodnoty ze strany Pekingu by jistě znamenalo povážlivý přehmat ze strany Bruselu.

* * *

Způsoby ilegálního získávání strategicky významných technických prostředků a technologií pro civilní a zejména vojenské účely ČLR vzbudily pozornost v USA a poté i celosvětově zejména díky dvěma událostem v roce 1999. První z nich bylo zatčení amerického vědce čínského původu Wen Ho Lee (Li Wen-che), zaměstnance vojenských výzkumných laboratoří v Los Alamos. Obviněný údajně získal data utajovaného výzkumu miniaturních nukleárních hlavic (W-88) pro balistické rakety. ČLR tím vyrovnala desetiletí náskoku USA v technicky i finančně složitém vývoji nukleární a raketové technologie.

Druhou událostí obdobného druhu bylo předložení tzv. Coxovy zprávy v Kongresu, obsáhlého materiálu *Zprávy Komise Kongresu Spojených států pro bezpečnost ve vztazích s ČLR*. Tento rozsáhlý tajný text, jehož zkrácená verze je zpřístupněna na internetu, odhaluje systematické a dlouhodobé aktivity čínské rozvědky v získávání vojenských i civilních technologií v USA (*Cox Report, 1999*).

Po roce 2000 světové sdělovací prostředky (BBC, Time, Guardian, Telegraph, South China Morning Post) věnují pozornost rostoucím aktivitám čínské špionáže v USA, v Kanadě, v Austrálii a v Evropě, zaměřené na získávání mimo jiné ekonomických, průmyslových a vojenských informací. Čínská zahraniční rozvědka disponuje po USA a bývalém SSSR nejpočetnějším personálem, který vedle profesionálních zpravodajců využívá velké množství amatérů – osob z okruhu zahraničních čínských stážistů, studentů, zaměstnanců firem, výzkumných a vývojových center a univerzit i dalších osob čínského původu, které dlouhodobě pobývají v cílových zemích. Předmětem zájmu jsou jakékoli – třeba i velmi útržkovité – informace z oblasti vojenských technologií, ekonomických dat, výzkumu vesmíru, sofistikovaných komunikačních technologií, biotechnologií, nanotechnologií, chemie, těžké průmyslu a ostatních progresivních odvětví. Zprávy o činnosti čínské špionáže v Evropě, postavené na výpovědích přeběhlíků a na tvrzeních západních bezpečnostních služeb, zmiňují mezi postiženými zeměmi Velkou Británii, Francii, Německo, Nizozemsko, Belgie a Švédsko.¹⁴

Sporné otázky ekonomického charakteru

Vzájemné ekonomické konflikty mohou na první pohled – vzhledem k potenciálu čínského hospodářského boomu – vypadat podružně. Odhady růstu čínského hrubého domácího produktu (HDP) se za loňský rok pohybují okolo devíti procent, ČLR je největším příjemcem zahraničních investic v Asii, velikostí HDP (přepočteného dle parity kupní síly) je druhou největší ekonomikou světa (zdaleka nikoli ovšem v přepočtu na jednoho obyvatele), obecné prognózy potvrzují trvalost ekonomického růstu v ČLR i do budoucna.

Podle studie *European Policy Centre (Crossick – Fraser – Berkofsky, 2005)* se obrat obchodní výměny mezi EU a ČLR v rozmezí let 1999–2003 více než zdvojnásobil. Export z EU do Číny v té době vzrostl z 19,6 miliardy € na 41,2 miliardy €. Čína je druhým největším obchodním partnerem EU (po USA), pro Čínu je Evropská unie v obchodní výměně na prvním místě před USA a Japonskem. Nevyváženost vzájemné obchodní bilance sice ještě nedosahuje rozměrů čínsko-amerického příkladu, avšak míra růstu evropského obchodního deficitu zasluhuje pozornost. V roce 1999 tvořil deficit EU 32,8 miliardy €, v roce 2003 již 64,2 miliardy €, tedy jednou tolik. Doplněná data (Evropská komise) pak ilustrují další strmý vzestup pasivní obchodní bilance EU s ČLR: 79,25 miliardy € v roce 2004 a 106,3 miliardy € v roce 2005.¹⁵ Tento prudce rostoucí deficit – podobně jako americký – je výsledkem zájmu o levné čínské zboží v solventní části světa.

Americká strana vystupuje ve sporu s Čínou asertivně (například uvalení cla na dovoz oceli v roce 2001) s poukazem na udržování uměle nízkého kurzu čínské měny a na dumpingové ceny. O všech těchto námitkách je na straně EU a USA a na celém světě vedena diskuze, kde se střetávají argumenty pro a proti, jejichž podrobná prezentace není cílem této stati. Existuje například často sdílený názor (*například Gilboy, 2004*), že levné dovozy z Číny vyhovují jednak západním spotřebitelům i některým firmám, které z ČLR dovážejí výrobní komponenty, a proto není dopad levných importů z ČLR jednoznačně negativní. Například více než 50 % vývozců z ČLR představují privátní podniky s podílem zahraničního kapitálu (*Anderson, 2005*).

Obchodní výměna jako jeden z hlavních motivů partnerství EU – ČLR se tedy v některých aspektech zdá konfliktní. Čína zaplavuje celý svět textilem, obuví, elektronikou, hračkami, nábytkem a dalšími druhy převážně spotřebního zboží. Vedle těchto komodit, kde západní výrobci nestačí držet krok v cenách, představuje budoucí konkurenci také ve vývozu průmyslových výrobků, například automobilů.

EU počátkem roku 2005 zrušila omezení na dovozy textilu, která podle pravidel WTO chránila výrobce v rozvinutých zemích před levnými dovozy z tzv. třetího světa. Hned v prvních měsících roku 2005 následoval prudký nárůst dovozů z ČLR, který u jednotlivých položek textilu dosahoval řádově stovky procent, ačkoli povolený limit byl v rozmezí 10–100 %. Po neúspěšných jednáních, kdy Čína připustila částečné omezení vývozu, nakonec Evropská komise nepřijala toto opatření jako dostatečné a spolu s USA zavedla dodatečná ochranná cla.

Obdobná situace se paralelně odehrávala v případě nárůstu importů obuvi, ovšem v ještě vyšších procentních hodnotách (450 % u kožené obuvi v rozmezí let 2004–2005; 1000 % v letech 2001–2005).¹⁶ Jednotlivé země EU se nemohly shodnout, zda podniknout kroky proti dumpingovým cenám obuvi z Číny a z Vietnamu, Evropská komise nakonec v roce 2005 zavedla cla. Uvalení cel na dovoz textilu a obuvi z Číny dlouhodobě situaci zřejmě nevyřeší, protože většina firem v EU nemůže konkurovat nízkým cenám v ČLR, navíc čínští výrobci budou přesouvat své provozy do blízkých asijských zemí, pro něž cla neplatí, nebo mohou zboží exportovat přes třetí země. Dopady na textilní a obuvnickou výrobu představují úbytek milionů pracovních míst nejen v EU, ale i v jejich dodavatelských zemích tzv. třetího světa a týkají se dalších chudých zemí v Asii, v Africe a v Latinské Americe, postihují třeba i výrobce unikátních a tradičních textilií, které jsou na trhu nahrazovány levnými čínskými napodobeninami.

Obchodní spory s Čínou budou zřejmě v budoucnu viditelným šrámem strategického partnerství. Jeden z dalších problémů se už rýsuje v podobě sporu o vývoz automobilů

vých komponentů do ČLR, kde byla zavedena cla na jejich dovozy a kde jsou místní automobilky nuceny nakupovat čínské komponenty. Evropská komise ve všech výše uvedených případech vedla vleklá a tvrdá jednání a nakonec se přidala na stranu USA v nátlaku na Peking, aby uvolnil udržování nízkého kurzu čínské měny.

Většina obchodních a investičních partnerů Číny musela dávno zjistit, že i přes skvělé makroekonomické výsledky čínské ekonomiky není podnikání v ČLR a uplatnění vývozu v této zemi nic snadného. Na Západě přetrvává mýtus o nezměrném čínském trhu (*Stowell, 2002*), který je ve skutečnosti přezásoben od domácích výrobců i od všech světových exportérů a který nemá tak koupěschopnou poptávku, jak by si vývozci přáli. Čína uplatňuje ochranu vlastních výrobců, zejména státních průmyslových podniků, a teprve až vstupem do Světové obchodní organizace (2001) musela přistoupit na scénář postupného odbourávání protekcionistických opatření. Znamená to, že zahraniční subjekty získají možnost širšího uplatnění v obchodní distribuci, investoři získají přístup do doposud nepřístupných odvětví ve finančním sektoru (v bankovníctví, v pojišťovníctví) a v telekomunikacích – ovšem jen do stanoveného limitu a za přetrvávání státního vlastnictví většinových podílů, včetně rozhodující většiny ve statutárních orgánech. Zahraniční firmy jsou v ČLR vystaveny celé řadě diskriminací. Vysoké celní sazby, které musely být sníženy po vstupu do WTO, nahrazují jiné – nepřímé a více subtilní formy protekcionismu – jako vyžadování místních certifikátů (platných například jen v určité provincii), dovozních licencí, množstevních kvót a jiných. Až do současné doby přetrvávala při registraci zahraničních podniků v ČLR ve většině případů povinnost partnerství s čínskými podniky, povinné vedení firemních účtů u vybraných státních bank, nemožnost volně nakládat s devizovými účty a převádět částky do zahraničí, nebo výhradní právo obchodní distribuce čínskými firmami.

* * *

K největším potížím podnikání v ČLR patří nedostatečná ochrana intelektuálního vlastnictví a výrobních ochranných značek, která způsobuje zahraničním firmám značné ztráty na tržbách i na dobré pověsti výrobků. Zahraniční subjekty si také stěžují na nedostatky v čínské legislativě, která je nejednotná a v různých provinciích umožňuje různé interpretace, existuje i obava z podjatosti čínských soudů ve prospěch domácích subjektů.

Podnikání v ČLR není snadné, a proto mají zahraniční podniky různorodé zkušenosti. Existují subjekty dosahující velkých zisků, zejména v případě odbytu do zahraničí mimo ČLR, je ovšem také množství firem, které v Číně neuspěly, nicméně chtějí „být při tom“ a čekat na svou příležitost. Časopis *The Economist* v roce 1998 poukázal na to, že zhruba polovina podniků v ČLR s podílem zahraničního kapitálu byla prodělečná.¹⁷ Existuje řada případů velkých zakázek doprovázených silnou politickou podporou a pozorností médií, která však nebyla ve výsledném efektu příliš platná, jak svědčí například geneze projektu německého rychlovlaku Transrapid v Číně.

Tento případ – jako jeden z mnohých – jsem vybral záměrně proto, že se týká Německa, tradičně velmi významné evropské země v čínské optice, a také proto, čím je v detailech typický a názorný. Rychlovlak pohybující se na magnetickém polštáři (*Magnetic elevation train – Maglev*), vyvinutý německým konsorciem ThyssenKrup – Siemens, zatím funguje na krátké trase (30 km), spojující od roku 2004 nové letiště na okraji Šanghaje (Pchu-tung) s městem. Výstavbu dalších dvou tras Šanghaj – Chang-čou (200 km) a Šanghaj – Peking (1300 km) přerušily oboustranné spory. Podle zprávy *Deutsche Welle* po dokončení první trasy z šanghajského letiště čínská strana podminila schválení dalších projektů Transrapidu snížením jejich ceny o 50 %.¹⁸ Číňané i přes počáteční zájem o německý model začali po změně vládnoucích špiček (premiéra Ču Žung-ti nahradil Wen Ťia-pao) váhat. Vedle lobujících Japonců s nabídkou rychlovlaku Šinkansen i problematické situace Transrapidu v samém Německu (poruchy, rušení některých plánovaných tras) podstatnou roli zřejmě sehrála také vysoká cena projektu a váhání, zda nedat přednost

konvenčnímu řešení kolového vlaku na kolejích. Čínská strana současně oznámila vývoj vlastní verze Maglevu na trase Šanghaj – Chang-čou a odřekla výstavbu Transrapidu na lince Šanghaj – Peking za zhruba 20 miliard €. ¹⁹ Německá média se pozastavovala nad údajně nápadnou podobností čínské technologie s německým prototypem a naznačovala její zcizení. ²⁰

Podle *Financial Times* byla následná jednání kancléřky Merkelové, reprezentující novou vládní koalici, vedena v roce 2006 v Pekingu již v pozměněném duchu než za jejího předchůdce Schrödera. V této atmosféře čínská strana nabídla realizaci trasy Šanghaj – Chang-čou výměnou za předání německé technologie a podíl německé vlády na financování projektu. Nelze vyloučit, že německá strana v tomto případě zřejmě přistoupí na kompromis, část technického řešení provede sama a část bude muset přenechat čínské straně. *Financial Times* prezentují v této souvislosti názor „mnoha zahraničních podnikatelů“, že mnoho zahraničních technologií je takto v Číně odevzdáno a že čínská strana si ještě prosadí vlastní podíl na realizaci projektů. ²¹ Některá německá média se dokonce pustila do spekulací o náznacích podobného vývoje i v případě letounů Airbus, jejichž výroba má být částečně realizována v ČLR (v Tchien-finu). ²²

S obecně nízkou úrovní a obtížnou vynutitelností pravidel podnikatelského prostředí v ČLR souvisí neochota EU udělit partnerské zemi status tržní ekonomiky MES (*Market Economy Status*), a to i přes zjevnou snahu čínských úřadů o zlepšení situace v zavádění pravidel WTO do praxe. Čína při svém přijetí do WTO souhlasila, že k udělení MES dojde po patnácti letech, tedy okolo roku 2015. EU s dřívějším udělením tržního statutu ČLR nesouhlasí s výhradami k neplnění požadovaných předpokladů, navíc tento status asijské zemi nepřiznává žádný z jejich hlavních obchodních partnerů, zejména USA a Japonsko. K nejdůležitějším výhradám EU vůči Číně patří zásahy státu do ekonomiky a cenové tvorby, účetní standardy, nefungující řízení o bankrotu a nedostatečná ochrana intelektuálního vlastnictví. Získání MES by poskytlo Číně silnější pozici při mezinárodních sporech ohledně dumpingu, a proto k jeho získání zřejmě spěje taktika vznést požadavek na udělení MES v dřívějším termínu a opakovat své urgencye. ²³

Ukazuje se, že v hospodářských kontaktech EU a Číny existuje celá řada konfliktů. Kromě výše uvedených obchodních sporů je Unie nespokojena s netransparentností ekonomického podnikatelského prostředí v ČLR a s protekcionismem čínských úřadů. Peking si na oplátku stěžuje na diskriminaci a na nekorektní obviňování z dumpingu. Tím ale výčet možných střetů nekončí. Podle pravidel WTO musí Čína poskytnout ještě více prostoru zahraničnímu kapitálu a omezit podporu vlastních subjektů. Tím se však vystavuje dosud málo aktuálnímu riziku negativních dopadů globalizace na vlastní obyvatelstvo. Dosavadní hospodářská politika čínských vlád spočívala v masivní podpoře státních průmyslových podniků a v jejich přednostním financování, zatímco privátní sektor – i čínský – byl diskriminován.

Pokračující liberalizaci čínské ekonomiky může doprovázet vlna bankrotů spolu s platební neschopností a s nárůstem nezaměstnanosti. Toto riziko vnitřní nestability přináší hrozbu budoucích konfliktů podobných těm, které mají už v historii moderní Číny obdobu: bojkoty zahraničního zboží, nárůst ekonomického nacionalismu a xenofobie. Z historie však také platí poučení, že evropské země, stejně jako ostatní zahraniční mocnosti mající své zájmy v Číně (Japonsko, Rusko, USA), usilovaly o udržení její politické stability. Peking tedy může – do určité míry – předpokládat politickou podporu Evropy při vynuceném obnovování sociálního pořádku. Například Minxin Pei (*Pei, 2001*) míní, že ekonomická liberalizace cestou přijímání pravidel WTO může paradoxně stimulovat posilování autoritativních prvků čínského režimu spíše než jeho demokratizaci, která by mohla v sociálně napjaté situaci uvolnit momentálně neprojevenou energii sociálního populismu a nacionalismu. Tím by paradoxně ekonomická liberalizace v čínském specifickém případě vedla k přesně opačnému výsledku, než je obecně předpokládaná liberalizace politické kultury.

ZÁVĚREM

Na otázku, co je vlastně ve vztahu EU – ČLR partnerského a ještě k tomu strategického, se obtížně hledá přímá a jasná odpověď. EU a ČLR nejsou vystaveny společné bezpečnostní hrozbě, nenárokují si navzájem loajalitu vůči třetí straně, nespojuje je ani jasně definovaný a specifický geopolitický záměr, neshodnou se v civilizačních hodnotách. Evropa chce těžit z čínského ekonomického rozmachu a touží Čínu kultivovat směrem k modernizaci a k ekonomické a politické liberalizaci. I přes potenciál čínského trhu a investičních možností však Čína není vysněným rájem, kde vydělá automaticky každý, konkurence je náročná a požadavky vůči zahraničním partnerům tvrdé.

Čína je motivována hospodářskými možnostmi spolupráce, získáním moderních technologií a vidinou spojenectví proti USA v rámci multipolárního systému. V EU však naráží na místní ochránářské lobby, na nedůvěru bezpečnostních složek a na politickou vůli, která je v jednotlivých členských státech EU rozdílná a ještě se mění s výsledky voleb.

Asijská velmoc prochází obdobím rozmachu, který vyústí v posílení jejího vlivu v Asii na úkor USA. Tím ovšem dojde k posunu dosavadního pořádku „*pax Americana*“, na němž závisel dosavadní vzestup asijských amerických spojenců s možnými důsledky na stabilitu regionu, za niž Evropa nenese odpovědnost. Je-li růst Číny skutečně mírový, jak si vysvětlit neustálý nárůst výdajů na zbrojení a enormní zájem o nejmodernější zbrojní systémy. Zalíbení Číňanů v eklektickém přejímání anglosaské terminologie politických věd naznačuje zejména důraz na čínskou *soft power*. Není zatím jasné, jak použije Čína svou *hard power*, až ji v dostatečné míře nabude.

Ostentativní nezáměr Evropy o americké zájmy a závazky v asijsko-pacifické oblasti může způsobit krizi euroatlantické jednoty. Evropa není zatížena břemenem zadržování Číny, má snadnější situaci než Spojené státy, které musejí své kooperativní vztahy s ČLR vyvažovat silovými prvky v ambivalentním vztahu, který s příměsí ironie Shambaugh (*Shambaugh, 2006*) nazval „*hedged engagement*“. Pekingu vyhovuje neexistence důležitých politických zájmů EU v Asii, což lze stěží pokládat za dostatečný základ strategického partnerství. Politickou slabinou EU je možnost Číny rozehrávat prostřednictvím svých bilaterálních vztahů jednotlivé členské státy Unie proti sobě navzájem, a tak ovlivňovat i rozhodování vrcholných institucí EU jako celku. Čínské blokování sankcí OSN oproti Íránu a Súdánu – za současného vyzývání k dialogu – odráží spíše důležitost těchto dvou významných exportérů ropy do ČLR a zájem Pekingu zachovat svůj vliv v islámském světě, než aby bylo projevem partnerství ČLR vůči Evropské unii.

Pokud se EU shodne na společném záměru vůči ČLR, neprosazuje jej nátlakem. Například větší pokrok v oblasti lidských práv EU nespojuje s udělením statutu MES, nespokojenost s porušováním autorských práv či s dumpingem nepolitizuje, spor se řeší bilaterálním jednáním příslušného rezortu Evropské komise a čínské vlády v rámci výhradně obchodních jednání (tzv. Trade Box) na platformě Obchodní komory EU v ČLR, popřípadě též na mezinárodní úrovni ve WTO. Takováto jednání nedávají EU silnou pozici něco vynucovat. Brusel může v rámci obchodních sporů uvalit hospodářské sankce, proti nimž se Peking odvolá na platná pravidla WTO. Prokazování dumpingu a porušování autorských práv a ochranných značek nese však s sebou břemeno důkazního řízení, které způsobuje průtahy. Dosud nejnovější dokument Unie – Zpráva Evropské komise (*COM 2006 Closer Partners, Growing Responsibilities* a její doprovodný doplněk (*Accompanying COM 2006, 631 Final*) se zmiňují o pozitivní rovině spolupráce i o výhradách Evropské komise k podmínkám pro obchod a investice v ČLR, k jejichž prosazení je třeba věnovat společné úsilí.

Evropská unie se neshodla na společném postupu vůči ČLR v oblasti lidských práv a nakonec se omezila na obecné vedení dialogu, kterým spíše legitimizovala politiku čínského režimu, pro nějž přiznání politických práv svým občanům představuje riziko ohrožující stabilitu státu. Představitelé EU během summitu s ČLR v Helsinkách (září 2006) mimo jiné vyjádřili nespokojenost s uvalením cenzury na zahraniční tiskové agentury

v ČLR, včetně přímého prodeje ekonomického zpravodajství čínským klientům (týká se například Associated Press, Reuters, Bloomberg LP). Další významná témata společné agendy jako zrušení zbrojního embarga, udělení MES či obchodní spory zůstaly v rozjednaném stadiu, jak ostatně potvrzuje výsledné komuniké summitu EU a ČLR v Helsinkách v září 2006, které je formulováno obecně a diplomaticky (*Ninth EU – China Summit, Helsinki, Joint Statement, 2006*).

* * *

Prosadit v Číně evoluci moderní společnosti, založené na moderních pravidlech a institucích, je cíl, který ještě žádná čínská vláda nedotáhla do úspěšného konce. Přínos EU a dalších zahraničních partnerů Číny si zaslouží uznání, stejně jako ochota čínských elit opustit úzkoprsé odmítání cizích vlivů. Dosavadní stav vztahů EU – ČLR lze však stěží považovat za strategické partnerství a není zcela jisté, do jaké míry o něco tak komplexního obě strany vůbec stojí. Čína se těžko zbaví podezření zvenčí, že její hlavní motivy jsou pragmatické a úzce zaměřené na získání zahraničních technologií, ekonomických výhod a oslabení mezinárodního vlivu USA. Evropané zase nepříliš přesvědčivě vysvětlí, co kromě ekonomického profitu je vlastně k Číně poutá. Vzhledem k možným komplikacím v budoucím vývoji Číny v případě zpomalení ekonomického růstu s dopady na sociální stabilitu by se mohla zopakovat role zahraničních mocností, které od 19. století usilovaly o zachování existujícího politického pořádku, o udržení svého vlivu v Číně a o naplnění svých ekonomických priorit. Nazývat něco takového strategickým partnerstvím je spíše formální zdvořilostí postrádající dostatečný obsah.

Proč však předem odmítat možnost, že by skutečné evropsko-čínské partnerství někdy v budoucnu mohlo nabýt o něco jasnějších obrysů než nyní? Právě partnerství musí být prověřeno časem.

¹ Official Visit of the Chinese Prime Minister, December 4–7, 2005, Embassy of France in the USA, www.diplomatie.gouv.fr/en/article-imprim.php?id_article=2989; State Visit of Hu Jintao, President of the People's Republic of China – Joint Franco-Chinese Declaration, January 28, 2004, www.info-france-usa.org/news/statements/2004/chirac_china012704.asp; Comprehensive China/UK Partnership, 12. 10. 2003, Foreign Ministry of the People's Republic of China (FMPRC), www.fmprc.gov.cn/eng/wjw/zjjg/gjlb/3371/3372/t17004.htm; China – UK Joint Statement, May 10, 2004, www.number-10.gov.uk/output/Page5779.asp; China Info, October 2006, www.ausweartiges-amt.de/diplo/en/Laender/China.html; Ties with Germany Scale New Heights, 23. 5. 2005, China Daily, www.chinadaily.com.cn/china/2006-05/23/content_597606.htm; Premier Wen Jiabao Holds Talks with Prime Minister Jan Peter Balkenende of the Netherlands, 9. 12. 2004, FMPRC, www.fmprc.gov.cn/eng/wjw/zjjg/xos/gjlb/3341/3343/t174482.htm; Premier Wen Jiabao Meets with Italian President Carlo Azeglio Ciampi, FMPRC, www.fmprc.gov.cn/eng/wjw/zjjg/xos/gjlb/3311/3313/t173589.htm (přístup: listopad 2006).

² Republikánská Čína stála na konci obou světových válek na straně vítězných mocností. Neúspěchem čínské diplomacie byla však Versailleská smlouva (1919), která přisoudila bývalé německé državy v Šan-tungu Japonsku, jemuž musela Čína ponechat také Tchaj-wan s přilehlými souostrovími, který byl přičten Japonsku už smlouvou z Šimonoseki (1895). Čankajšek poté v průběhu druhé světové války získal diplomatickou cestou souhlas Západu pro zrušení nerovnoprávných smluv, vynucených vojenskými akcemi na mandžuské vládě v 19. století.

³ Europe, Bilateral Relations, Foreign Ministry of the People's Republic of China, FMPRC, www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq/ (přístup: září 2006).

⁴ Bilateral Trade Relations, China, European Commission, May 2006, www.ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/Couuntries/chiona/consultation_en.htm (přístup: září 2006).

⁵ Mackie, Nick: Chinese Students Drawn to Britain. BBC News, September 7, 2005, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/education/4219026.stm> (přístup: 2005).

⁶ China scraps visit by Germany's Kinkel over Tibet. Reuter, June 23, 1996, www.tibet.ca/wtnarchive/1996/6/24_6.html (přístup: září 2006).

⁷ Dalajlama spojil v Parlamentu duchovno s politikou. Vnější vztahy EP, Zpravodajství, 2. 6. 2006, http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/030-8675-151-05-22-903-200 (přístup: září 2006).

⁸ Texty přijaté Evropským parlamentem, www.europarl.europa.eu/, dále například www.tibet.com/Resolution/index.html

- ⁹ The China Political System, text Ústavy, www.china.org.cn/english/Political/26143.htm; dále například projev prezidenta Ťiang Ce-mina na 16. sjezdu KS Číny v roce 2002, www.china.org.cn/english/features/49007.htm
- ¹⁰ Monopol vlády jedné strany, moc úzké stranické elity, ztotožnění strany a státního aparátu, sloučení výkonné, legislativní a soudní moci, politický dohled nad armádou a její politizace, režimu sloužící tajná policie, potlačování státem nepovolených aktivit občanů (například nezávislé odbory či lidové protesty), upírání některých základních svobod (shromažďování, náboženského vyznání, aspirace národních a kulturních menšin), státem řízená propaganda, cenzura, existence pracovních táborů lao-kaj.
- ¹¹ Jak interpretovat vzestup Číny? Rozhovor Mezinárodní politiky s Davidem Shambaughem. *Mezinárodní politika*, ročník XXX (2006), číslo 3, s. 20–22.
- ¹² People's Republic of China: The Olympic Countdown – Failing Human Rights Promises, 21 September 2006, <http://web.amnesty/library/Index/ENGASA170462006> (přístup: říjen 2006).
- ¹³ Anti-Secession Law of the People's Republic of China (Fan fen-lie kuo-tia fa), full text viz například http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-Secession_Law_of_the_People's_Republic_of_China, March 2005 (přístup: 2005).
- ¹⁴ Viz například Norton-Tyler, Richard – Pratley, Nils: China's Latest Boom Industry: Spying on British Businesses. *Guardian*, November 11, 2005; Luard, Tim: China's Spies Come out from the Cold. *BBC News*, July 23, 2005; McElroy, Damian: China Aims Spy Network at Trade Secrets in Europe. *The Telegraph*, 7. 3. 2005, www.rense.com/general66/chinaaimspynetwork.htm (přístup: říjen 2006); Chinese Students Running Industrial „Spy Network“ across Europe: Report, AFP, Brussels, May 11, 2005; www.sinodaily.com/news/china-05zw.html (přístup: říjen 2006); Bennet, Brian: China's Big Export. *Time*, February 13, 2005, www.time.com/time/magazine/printout/0,8816,1027457,00.html (přístup: říjen 2006); Snyder, Charles: HK Four Held over US Secrets Theft, November 4, 2005, www.scmp.cpm/cgi-bin/gx.cgi/AppLogic+FTContentServer?pa_gename=SCMP/P (přístup: 2005).
- ¹⁵ European Commission, DG Trade Statistics: EU Bilateral Trade and Trade with China, September 15, 2006, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf (přístup: říjen 2006).
- ¹⁶ Chinese/Vietnamese Leather Shoes: Key Data. European Commission, External Trade. Brussels, 23 February 2005, www.ec.europa.eu/trade/issues/respectrules/ani_dumping/pr230206_dat_en.htm (přístup: říjen 2006).
- ¹⁷ Red Alert. *The Economist*, 24. 10. 1998, s. 24.
- ¹⁸ China Steps Up Pressure on Transrapid Consortium. *Deutsche Welle*, 16. 5. 2002, www.dw-world.de/dw/article/0,,521412,00.html (přístup: říjen 2006).
- ¹⁹ German Train May Loose China Race. *Financial Times*, July 5, 2003; China Nod to Single „Maglev“ Rail Line. *FT*, March 14, 2003.
- ²⁰ China Entwickelt Eigenen Transrapid. *Frankfurter Allgemeine Faz.net*, 15. Februar 2006, www.faz.net; Stoiber Hat's Gerochen. N-TV, 17. Februar 2006, www.n-tv.de/635260.html
- ²¹ Germany Rejects Call on Funding for China Rail Link High-Speed. *Financial Times*, June 2, 2006.
- ²² Nabbing Know-How in China. *Der Spiegel*, No. 8, February 22, 2006, www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,druck-402464,00.html; viz též například Embrear Warns Airbus before China Plans. *Netzzeitung*, 23. 1. 2006, www.netzeitung.de/wirtschaft/unternehmen/ (přístup: říjen 2006).
- ²³ Podrobněji k problematice MES a ČLR viz například Green, Stephen: China's Quest for Market Economy Status. *Association for Asian Research (AFAR)*, 10. 6. 2004, www.asianresearch.org/articles/2259.html (přístup: září 2006).

Literatura

- Anderson, Jonathan (2005): The End of the China Love Affair. *Far Eastern Economic Review*, May 2005, s. 20–26.
- Baker, Philip (2002): Human Rights, Europe and People's Republic of China. *China Quarterly*, No. 169 (March 2002), s. 45–63.
- Bernstein, Richard – Munro, Ross H. (1997): The Coming Conflict with China. New York: A. A. Knopf, 1997.
- Cox Report (1999). Report of the U.S. House of Representatives Select Committee on Security and Military/Commercial Concerns with the People's Republic of China, 3. 1. 1999, www.house.gov/coxreport (přístup: 2005).
- Crossick, Stanley – Fraser, Cameron – Berkofsky, Axel (2005): EU-China Relations – Towards a Strategic Partnership. European Policy Centre, July 2005.
- Fitzgerald, John (1996): The Nationless State. In: Unger, Jonathan (ed.): *Chinese Nationalism, Contemporary China Papers*, An East Asian Book. New York – London: M. E. Sharpe – Armonk, 1996, s. 56–85.
- Gilboy, George J. (2004): The Myth Behind China's Miracle. *Foreign Affairs*, Vol. 83 (July/August 2004), No. 4, s. 33–48.
- Gottwald, Joern-Carsten (2005): Germany's China Policy: Trade Promotion, Human Rights and European Dismunity. In: Overhaus, Marco – Maull, Hanns W. – Harnisch, Sebastian (eds.): *German Foreign Policy in Dialogue*. E-Newsletter, Vol. 6 (23 June 2005), No. 16, s. 7–13, www.deutsche-aussenpolitik.de
- Keohane, Robert O. – Nye, Joseph S. (eds., 1972): *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1972.

- Mearsheimer, John J. (2006): China's Unpeaceful Rise. *Current History*, Vol. 105 (April 2006), No. 690, s. 160–162.
- Murphy, David – Islam, Shada (2004): It's More Than Love. *Far Eastern Economic Review*, February 2004, s. 26–29.
- Nye, Joseph S. (2004): *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
- Pei, Minxin (2001): Future Shock: The WTO and Political Change in China. *Carnegie Endowment, Policy Brief*, Vol. 1 (February 2001), No. 3, www.carnegieendowment.org/files/dem.PolBrief3.pdf (přístup: 2004).
- Pye, Lucian W. (1996): How Chinese Nationalism Was Shanghaied. In: Unger, Joathan (ed.): *Chinese Nationalism, Contemporary China Papers, An East Asian Book*. New York – London: M. E. Sharpe – Armonk, 1996, s. 86–112.
- Shambaugh, David (2006): Asia in Transition: The Evolving Regional Order. *Current History*, Vol. 105 (April 2006), No. 690, s. 153–159.
- Shambaugh, David (2005 a): Don't Lift the Arms Embargo on China. *The International Herald Tribune*, February 23, 2005.
- Shambaugh, David (1996): *China and Europe: 1949–1995*. Contemporary China Institute, School of Oriental and African Studies, University of London, 1996.
- Shambaugh, David (2004): China and Europe: The Emerging Axis. *Current History*, Vol. 103 (September 2004), No. 677, s. 243–248.
- Shambaugh, David (2005 b): The New Strategic Triangle: U.S. and European Reactions to China's Rise. *The Washington Quarterly* (The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology), Summer 2005, s. 7–25.
- Studwell, Joe (2002): *The China Dream: The Quest for the Last Great Untapped Market on Earth*. New York: Grove Press, 2002.
- Yahuda, Michael (2004): Europe and America in Asia: Different Beds, Same Dreams. *Sigur Center Asia Papers*, No. 18. The George Washington University, 2004, www.gwu.edu/~sigur/ (přístup: září 2006).
- Yahuda, Michael (1997): How Much has China Learned about Interdependence? In: Goodman, David – Segal, Gerald (eds.): *China Rising*. London – New York: Routledge, 1997, s. 6–26.
- Yahuda, Michael B. (1994): China and Europe: The Significance of a Secondary Relationship. In: Robinson, Thomas W. – Shambough, David (eds.): *Chinese Foreign Policy, Theory and Practice*. Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 266–282.
- Ye, Zicheng (2004): Rethinking the History and Theory of China's Multipolar Strategy. *International Review*, Vol. 34 (2004), Shanghai Institute of International Review, Spring 2004, s. 3–28, www.siis.org.cn/english/journal/2004/1/InterReview/Ye%20Zicheng.htm (přístup: září 2006).
- Zheng, Bijian (2005 a): China's New Road of Peaceful Rise and China-US Relations. *Speech Zheng Bijian*, The Brookings Institution, June 16, 2005, www.brookings.edu/fp/commentary/20050616zhengbijian.htm (přístup: 2006).
- Zheng, Bijian (2005 b): China's „Peaceful Rise“ to Great-Power Status. *Foreign Affairs*, Vol. 84 (September/October 2005), No. 5, s. 18–24.

Oficiální dokumenty EU a ČLR

- A Maturing Partnership-Shared Interests and Challenges in EU-China Relations (2003). *Commission Policy Paper for Transmission to the Council and The European Parliament*. Brussels, 10. 9. 2003.
- Accompanying COM (2006) 631 final: Closer Partners, Growing Responsibilities, A Policy Paper on EU-China Trade and Investment: Competition and Partnership. Brussels, 24. 10. 2006.
- Communication and Future Steps for a more Effective EU Policy (COM 2001): *EU Strategy towards China: Implementation of the 1998 Communication and the Future Steps for a more Effective EU Policy*. Brussels, 2001.
- Communication from the Commission (COM 1995): *A Long Term Policy for China – Europe Relations*. Brussels, 1995.
- Communication from the Commission (COM 1998): *Building a Comprehensive Partnership with China*. Brussels, 25. 3. 1998.
- Communication from the Commission to the Council and the European Parliament (COM 2006): *EU – China: Closer Partners, Growing Responsibilities*. Brussels, 24. 10. 2006.
- Ninth EU – China Summit in Helsinki, 9 September 2006, Council of the European Union. Brussels, September 11, 2006, 12642 (Presse 249).
- Policy Paper on the EU (2003), Foreign Ministry of the People's Republic of China (FMPRC). Beijing, 2003.

Poznámka

Autor děkuje dvěma anonymním recenzentům a kolegům v Ústavu mezinárodních vztahů za všechny připomínky k pracovní verzi textu, které mu pomohly k dopracování výsledné verze stati, a také editore Mezinárodních vztahů. Vztahem EU a ČLR se hodlá nadále zabývat i v dalších publikacích, kam může zařadit podněty a návrhy, které se do této verze nevešly.